

вигорання був характерний для 7% лікарів, тоді як в 29% лікарів синдром знаходився у стадії формування.

У картині синдрому емоційного вигорання домінуючими симптомами виступали “неадекватне вибіркоче емоційне реагування”, “редукція професійних обов’язків”, “переживання психотравмуючих обставин” і “емоційна відстороненість”.

Проведений аналіз факторної структури особливостей прояву синдрому вигорання в лікарів ШМД. Виявлена специфіка прояву симптомів вигорання залежно від стадій формування синдрому, статевої приналежності й стажу роботи лікарів ШМД.

Перспективою подальших досліджень є вивчення емоційних і особистісних особливостей, що призводять до розвитку професійного вигорання, а також особливостей копінг-стратегій і механізмів психологічного захисту в лікарів ШМД з метою подальшої розробки системи профілактичних і психокорекційних заходів щодо попередження й усунення вже сформованих симптомів розладу.

Список використаних джерел

1. Большакова Т.В. Личностные детерминанты и организационные факторы возникновения психического выгорания у медицинских работников: Автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.03 // ЯГУ. – Ярославль, 2004. – 27 с.
2. Водопьянова Н. Е. Синдром выгорания: диагностика и профилактика / Н. Е. Водопьянова, Е. С. Старченкова. – СПб.: Питер, 2009. – 336 с.
3. Загуровский В.М. Дезадаптационные нарушения вследствие стрессорных факторов в работе членов бригад скорой медицинской помощи // Медицина неотложных состояний. – 2005. – №1. – С. 65.
4. Орел В.Е. Феномен “выгорания” в зарубежной психологии: эмпирические исследования // Психологический журнал. – 2001. – Т.22, № 1. – С. 90-101.
5. Орел В.Е., Рукавишников А.А. Феномен “выгорания” как проявление воздействия профессиональной деятельности на личность // Психология субъекта профессиональной деятельности. Сборник научных трудов. М.–Ярославль, 2001. – С.72-81.
6. Синдром эмоционального выгорания у медработников / Абрамова Г.С., Юдчиц Ю.А. Психология в медицине: Учебное пособие. – М., 1998. – С.231-244.
7. Федак Б.С. Феноменология синдрома выгорания у медицинского персонала скорой помощи / Б.С. Федак // Медицинская психология. – 2009. – Т.4, №1(13). – С.19-21.

8. Юрьева Л.Н. Профессиональное выгорание у медицинских работников: Формирование, профилактика, коррекция. – К.: Сфера, 2004. – 271 с.

Current issue is devoted to understanding the phenomena of professional burnout in emergency physicians. Factor structure of burnout syndrome particularities in emergency physicians is shown. Specifics of burnout syndrome in cases of syndrome forming stages, sex (male and female) and type of working is reflected in current article.

Keywords: burnout syndrome, stress factors, emotional vulnerability.

Отримано: 4.02.2010

УДК 159.923.2

О.М.Кікінежді

Амбівалентність статево-рольових цінностей у життєвому самоздійсненні молоді

У процесі дослідження гендерних уявлень молоді було виявлено амбівалентність у змісті домінуючих ідеалів та орієнтацій, виборі смисложитєвих цінностей, конструюванні образу реального та ідеального Я. Гендерна ідентифікація як соціально-психологічний механізм статево-рольової соціалізації є базовою детермінантою егалітарних і/чи традиційних моделей міжстатевої взаємодії молоді в процесі життєвого самовизначення.

Ключові слова: гендерна ідентифікація, амбівалентність, егалітарні та традиційні установки, гендерний образ Я.

В процесі дослідження гендерних представлень молоді виявлена амбівалентність в содержанию ідеалів та виборі життєвих цінностей, конструюванні образів реального та ідеального Я. Гендерна ідентифікація як соціально-психологічний механізм соціалізації є базовою детермінантою егалітарних і/чи традиційних моделей міжстатевої взаємодії молоді в процесі життєвого самоопределення.

Ключевые слова: гендерная идентификация, амбивалентность, эгалитарные и традиционные установки, гендерный образ Я.

Гендерна соціалізація як соціальна матриця характеризує ступінь гендерної культури нації та демократичності суспільства, детермінує статевий розподіл політичної влади, соціально-економічних і професійних позицій. Викликами часу є егалітарне життєздійснення юнаків та дівчат, що складає суть демократичного світобачення молодих людей в контексті сучасних євроінтеграційних процесів. Важливим чинником соціального буття особистості є розвиток національної та гендерної ідентичності, що пов'язано з суб'єктивністю вибору, самовираженням, набуттям “сутнісного Я” в протиріччях традиційних та егалітарних цінностей (І.Бех, М.Боришевський, Т.Говорун, Г.Костюк, В.Кравець, С.Максименко, В.Мокаленко, В.Татенко, Т.Титаренко, П.Чамата, Н.Чепелева та ін.).

Гендерна ідентичність як особистісна зрілість молодої людини є результатом свідомого самовизначення та самотворення, пошуку “творчого синтезу” між сигналами внутрішнього автентичного Я та запитамі соціального оточення. У змінах в гендерній культурі суспільства особливого значення набуває зміст цінностей, що культивується соціумом, їхня орієнтація на традиційний чи егалітарний характер гендерних ролей, на андро- чи феміноцентричні нормативи поведінки. Українська молодь визначає своє гендерне майбуття в приватно-сімейній та публічній сфері, приймаючи виклики демократичних змін та прощаючись з радянською ідеєю патріархальності, замаскованої під гаслом рівності чоловіків і жінок. Тому методологічне обґрунтування гендерної ідеології на основі “педагогічної матриці” української освіти (В.Андрущенко, В.Кремень) є насущним завданням створення культуротворчого соціуму для розвитку “рідномовного обов'язку” (І.Огієнко), виховання гендерної чуйності та толерантності у молодого покоління, посилення національного механізму забезпечення гендерної рівності тощо.

Гендерна ідентичність в рамках психології юнацтва є найбільш показовою у контексті особистісної ідентифікації, оскільки характеризується, з одного боку, спонтанним засвоєнням гендерних норм, а з іншого – усвідомленим вибором. Не випадково цей вік вважають віком пошуків, кризи та утвердження ідентичності. Юнацький вік пов'язаний із гендерним самовизначенням, становленням статевої поведінки, стабільного образу “Я”-чоловіків/жінок. Як зазначає Е. Еріксон, “юнацький вік є найважливішим періодом розвитку, оскільки саме у ньому відбувається основна криза ідентичності” [5, с. 68]. Небезпечною у цей період є дифузія (плутанина) “Я”-ідентичності як передумова невпевненості, нерішучості у статевій ідентичності, оскільки за нею набувається “доросла ідентичність”, або затримка у розвитку – “дифузія

ідентичності”. Недостатня вивченість проблеми та її актуальність і зумовила предмет нашого дослідження.

Мета нашого дослідження полягала у з'ясуванні гендерних уявлень молоді – змісту домінуючих гендерних ідеалів в ідентифікації Я, орієнтацій на традиційні чи егалітарні статеві ролі в самооцінних ставленнях та виборі смисложиттєвих цінностей, конструюванні образу реального та ідеального Я. Особливості гендерної ідентифікації у юнацькому та молодшому дорослому віці, її вплив на результати життєвого самовизначення юнаків/чоловіків та дівчат/жінок визначались за допомогою комплексу методик: опитувальника для визначення его-ідентичності (Д.Марсія); маскулітно-феміноної поведінки (С.Бем), вибору цінностей цілі та способів їх досягнення (М.Рокіч), наративів “Хто Я”, “Я через 20 років”, тесту М.Дженкінс та ін. Ми виходили з гіпотези, що зміст уявлень молоді про бажані для себе соціальні ролі в приватно-сімейній та публічно-професійній сферах, особливості конструювання образу власного Я юнаками та дівчатами може виступати полем об'єктивації традиційних чи егалітарних гендерних орієнтацій. Дослідженням було охоплено 400 юнаків та дівчат віком від 18 до 22 років. Застосовувались математико-статистичні методи, факторний аналіз та ін.

Результати дослідження. Виявлено статеву диференціацію структури термінальних та індустріальних цінностей, оскільки в ієрархії чоловічих цінностей домінуючу роль відігравали сімейні та соціальні орієнтири та уміння їх досягати під власним контролем. Ціннісно-орієнтаційний портрет дівчат є досить подібним до юнацького, проте менше орієнтований на суспільне визнання, а тим більше на переобтяження себе зайвим самоконтролем. У структурі життєвих цінностей та сценаріїв майбутнього життя найбільш питому вагу мають сімейні ролі, а в атрибуції Я-концепції – здатність їх успішно виконувати. Разом з тим соціально-психологічна структура сімейних цінностей обох статей характеризується внутрішнім протиріччям – традиційно-гендерні властивості частіше очікуються від чоловіків, ніж від жінок. Ідеали жінок і чоловіків суттєво відрізняються між собою. Тематична структура образу ідеалу у юнаків носить більш традиційний характер, ніж у дівчат, які більше орієнтовані на творення свого щастя власними руками. Образи ідеальної жінки наділяються ними більш високим соціальним статусом і інтелектом, ніж чоловіками. І юнаки, і дівчата шлюбно розглядають з позиції задоволення власних потреб, ніж з позиції інтересів партнера. Отже, юнаки більшою мірою орієнтовані на традиційно чоловічі цінності, а дівчата – як на традиційні, так і на егалітарні.

Результати контент-аналізу наративу “Хто Я” засвідчили домінуючі статеві ролі у приватно-сімейній та публічно-професійній

сфері юнаків та дівчат. Гендерна приналежність усвідомлюється, в першу чергу, через особистісні якості. Нами було виокремлено два великих кластери, перший з яких включав характеристики індивідуальності людини, як-то: зовнішність, інтереси та захоплення, а другий – соціальні характеристики: громадсько-політичні, професійні та сімейні ролі. Таким чином, образ особистісного Я у юнацтва наповнений як загальнолюдськими характеристиками, так і тими, які визначають соціальне функціонування особистості в статі. Порівняння кластерного розподілу у чоловічій та жіночій вибірці дало змогу виокремити спільне і відмінне в гендерній ідентичності молоді у різних сферах життєдіяльності. Так, у самовизначенні молоді не виявлено значущих статевих відмінностей в таких сферах, як професійні, сімейні ролі, міжособистісні та гендерні якості, захоплення та інтереси тощо, що свідчить про домінування особистісного, індивідуального самовизначення Я в обох статевих вибірках. Водночас виявлені статистично значущі відмінності (за t -критерієм Ст'юдента) у таких суб'єктивних описах, як сфера тілесного Я ($t = -3,74$ при $p=0,0004$), емоційна чутливість ($t = 2,17$ при $p=0,03$), впевненість у собі ($t = -2,56$ при $p=0,01$) та здатність до саморозкриття ($t = 3,59$ при $p=0,00$). Диференціація значущості тілесного Я у самовизначенні себе чоловіком/жінкою свідчить про опосередкованість гендерного Я рівнем зовнішньої привабливості, який є значно вищим (майже у 4 рази) у дівчат. Статеві відмінності виявлені також в образі гендерного Я в емоційній чутливості (4,86 у дівчат; 3,26 у хлопців), що свідчить про більшу значущість емоційної сфери для особистісного самовизначення дівчат. Самовизначення статевого ролі в юнацькому віці, де впевненість у собі у юнаків була значно вищою порівняно з дівчатами, у студентському віці ми спостерігали протилежну тенденцію: дівчата виявляють значно більшу впевненість у собі, ніж хлопці (0,78; 0,22 відповідно), що, на нашу думку, зумовлено різним рівнем адаптації до нових соціальних ролей студента/студентки, зокрема: а) вищою соціальною активністю дівчат; б) меншою стереотипізацією гендерних очікувань щодо їх соціальних ролей та значно більшою щодо виконання юнаками чоловічих ролей. У цьому віці юнаки починають відчувати тиск статевих стереотипів годувальника, охоронця і т.п. на фоні браку можливостей матеріальної самореалізації. Статеву диференціацію значущості саморозкриття для нормального функціонування у соціумі (у дівчат її рівень сягає позначки 8,48, тоді як у хлопців – 4,39), можна пояснити впливом гендерної соціалізації, коли від дівчат очікують більшої емпатійності. Статистичний аналіз частотних характеристик в образах Я

реального і майбутнього засвідчив тотожність особистісного самовизначення у різних сферах життєдіяльності юнаків та дівчат.

У рейтингу значущості різних сфер самовизначення студентства провідне місце займає сфера професійної самореалізації. У образі “Я-сьогодні” у хлопців значущість професійної сфери є нижчою порівняно з образом “Я-в майбутньому”. Водночас в образі майбутнього Я у дівчат провідне місце займає емоційно-експресивна сфера. Своєрідним підтвердженням отриманих статистичних даних є якісний аналіз описових самохарактеристик, представлений юнаками та дівчатами в нарративах “Я через 20 років”. Це стосується передовсім уявлень про диференціацію складових особистого щастя чоловіків та жінок, їх вмінь та навичок, психологічних якостей та властивостей. Як дівчата, так і юнаки в структурі особистісних якостей справжнього чоловіка найвищі місця у рейтингу віддають традиційно маскулітним якостям, хоча цей ряд у дівчат включає і окремі фемінні якості, як-от: ніжність, лагідність, любов до дітей. Зазначимо, що в уявленнях дівчат про жіноче особисте щастя переважають дві різноспрямовані і навіть конфліктні тенденції, з одного боку, прагнення реалізувати свої власні цілі (в центрі уваги тут проблеми здобуття освіти, професії), з іншого, бажання реалізувати суто “жіноче” начало – вийти заміж, турбуватись про чоловіка, ростити дітей тощо. Отже, в основі гендерної ідентичності дівчат лежать переважно традиційні цінності, проте частково в їх змісті також виявлені егалітарні орієнтації, що породжує амбівалентність самооцінних ставлень. Юнаки, на відміну від дівчат, мають простішу і одноріднішу, проте традиційну структуру орієнтацій на своє майбутнє, яка окреслюється переважно вибором майбутньої трудової діяльності та місця роботи. Успіхи в професійній діяльності, особливо для досягнення матеріального добробуту, визначають основний зміст гендерних очікувань юнаків. Бачення ролі жінки у сім'ї юнаками зумовлене патріархальними традиціями залежності від чоловіка: “бути вірною дружиною”, “доброю господинею”, “доглядати дітей”, “дбати про чоловіка” і т.п. Рольові очікування юнаків-студентів демонструють теж традиційне домінуюче ставлення до ролі дружини. Зазначимо, що про особистість дружини як професіонала, громадського діяча, про її можливість для занять спортом, хоббі не згадується взагалі. Лише 40% юнаків вважають, що професійна зайнятість дружини можлива, але не обов'язкова, і то лише за умови “доброї роботи”, “щоб жінка могла працювати, але неповний робочий день”, “щоб мала можливість більше часу приділяти сім'ї і дітям” тощо.

У дослідженні нас цікавила динаміка налаштованості молоді на публічно-професійну та сімейно-приватну сферу в образі май-

бутнього. Виявлено, що юнаки більшою мірою орієнтуються на побудову кар'єри в ідентифікації майбутнього Я, в той час як у дівчат чітко прослідковується залежність майбутнього самовизначення від створення сім'ї, успіхів у приватно-сімейній сфері. Отже, диференціація уявлень юнаків та дівчат про себе в майбутньому свідчить про відмінності в динаміці гендерної ідентичності. Як і в Я-сьогоднішньому, так і в Я-майбутньому простежується домінуюча тенденція на диференціацію сфер самореалізації статей: у юнаків – суспільно-професійна діяльність, у дівчат – сімейно-побутова.

За результатами методики М.Дженкінс, спрямованої на діагностику домінуючих ставоворольових установок у структурі особистісного самовизначення – традиційних та егалітарних, також виявлено “живучість” традиційних поглядів у студентів-юнаків щодо призначення жінки і чоловіка, виконання ними різних соціальних і сімейних ролей, домінування чоловіка і підпорядкування жінки. Із загальної сукупності егалітарних та традиційних цінностей студентами обох статей було вибрано 11 традиційних та 6 егалітарних (майже у 2 рази менше), що свідчить про домінуючу орієнтацію на традиційний розподіл ставових ролей. Більшість юнаків були цілком згодні з тим, що “чоловіку належить бути законним представником сім'ї у всіх юридичних питаннях”, що “лідерство, керівництво є чоловічою справою”. На відміну від юнаків, у дівчат було виявлено більш егалітарні погляди на гендерні ролі жінки як в соціумі, так і в сім'ї (74%). Так, наприклад, дівчата виразили особистісну позицію щодо обопільної відповідальності обох статей за виховання дітей, за побудову шлюбно-сімейних стосунків, рівну участь чоловіка і дружини у розподілі сімейних обов'язків. На їх думку, “заміжні жінки повинні протистояти поневоленню домашніми обов'язками”, “чоловік і дружина повинні брати участь у всіх домашніх справах при однаковій зайнятості поза домом”. Участь у нестереотипних видах діяльності, заняттях, які не відповідають ставовій належності, заперечують юнаки і цілком підтримують дівчата, що є підтвердженням міфу про те, що “бабина дорога – від печі до порогу”, що “домашній затишок – справа тільки жіночих рук” тощо. Стереотипізовані погляди юнаків порівняно з дівчатами виявилися щодо виконання жінкою материнського обов'язку. Більшість з них вважають “матір, яка не є в шлюбі, більш моральніша та безвідповідальна порівняно з таким же батьком”. Погляди юнаків і дівчат розійшлися і щодо покарання жінки-злочинниці, що свідчить про стереотипізованість уявлень про ставові відмінності в психології. На думку дівчат, покарання за здійснення злочину не залежить від ставової належності.

Гендерні відмінності виявилися також у орієнтаціях молоді на сексуальні і подружні стосунки. Юнаки більше переконані у черговому міфі про те, що “чоловіки прагнуть сексу, а жінки кохання”. Наприклад, майже половина (43%) респондентів обох вибірок поділяють думку щодо активного прояву форм сексуальної поведінки, проте дівчата виявили більш ліберальні погляди порівняно з юнаками. Зазначимо, що більшість емансипованих дівчат вважає, що “немає вагомої причини для того, щоб жінки брали прізвище чоловіка одразу після шлюбу”, що є свідченням, на нашу думку, готовності вибирати, приймати рішення на основі власного вибору. Деяко суперечливі відповіді виявилися на питання “Це образливо для жінок – підкорятися шлюбній обіцянці”. Майже вдвічі більше юнаків, ніж дівчат, дали відповідь “цілком не згоден” (71; 30), хоча в сумарній оцінці виявилася рівна кількість опитуваних обох статей, які вважають дотримання шлюбної обіцянки безвідносно до статі. Обидві вибірки (майже порівно) категорично проти підкорення жінки сексуальному рабству у шлюбі, що є свідченням тенденції єдиної ставової моралі, зменшення диференціації статей за принципом подвійного стандарту до моногамних стосунків. Цікавим є факт виявлення блоку шкал щодо дотримання жінками і чоловіками різних норм поведінки в соціумі, нав'язуваних ЗМІ та породжених оточенням. Це, зокрема, стосується міфу “чоловічої войовничості та мілітаризму”, більшої терпимості до їх брутальності і лихослів'я, ніж до агресії жінок, диктату маскулітної поведінки, обмежень свобод для жінок. Більш категоричні відповіді юнаків були щодо положення “існує багато слів та фраз, які не можна вимовляти жінкам, проте дозволено говорити чоловікам”, і на пит.: “Жінки не повинні відвідувати ті самі місця, що й чоловіки, і мати однакову міру свободи з ними”. Засвоений юнаками інший міф про те, що “слабка стать” частіше підвладна психічним розладам, депресивним та тривожним станам, є вразливішою, емоційнішою, знайшов своє підтвердження у твердній відповіді на пит.: “Жінки надто нервові та чутливі, щоб стати добрими хірургами”. І апофеозом традиційних установок юнаків виявилось заперечення ними професійної придатності жінок до найрізноманітніших видів діяльності: “Жінки повинні визнати свою інтелектуальну обмеженість порівняно з чоловіками”. Дівчата, на відміну від них, виявились радикальнішими в оцінці цих якостей, вважаючи здобуття освіти, професію важливими у повноцінній самореалізації жінки в сучасному суспільстві, усвідомлюючи ті “скляні перешкоди” на шляху кар'єрного сходження, особливо в сфері політики, економіки, науки. Егалітарніші погляди виявились і у дівчат порівняно з юнаками щодо

фізичної привабливості обох статей, догляду за своїм тілом, дотриманням здорового способу життя тощо (пит. “Сучасна жінка зобов’язана стежити за своєю фігурою не більше, ніж її чоловік за своєю талією”), що є певним розвінчанням міфу “молодість та краса жінки – головна запорука її щастя”. В цьому вбачається суб’єктивний вибір молодих жінок – інтенції, наміри, готовність і спроможність вибирати, внутрішній самоконтроль особистості, відповідальність за власне життя, життєві стратегії тощо.

Отже, більшість юнаків та дівчат ще поділяють тією чи іншою мірою традиційні (патріархальні) цінності. Виявлені статеві відмінності в гендерних орієнтаціях юнаків та дівчат, зокрема, традиційність поглядів юнаків охоплює соціальну, політико-правову сферу, тоді як дівчата більшою мірою орієнтовані на егалітарні стосунки у сфері сімейно-побутової, сексуальної, шлюбної та дошлюбної поведінки. Біполярність суджень юнаків та дівчат в узагальненому вигляді представлена на рис. 1. Конструкти рисунку чітко окреслюють диференціацію сфер функціонування людини щодо можливостей вияву патріархальної та егалітарної поведінки з боку чоловіків та жінок. Зокрема, традиційні цінності спрямовані на табування приватної поведінки проти розширення особистісного простору жінки щодо професійно-освітньої діяльності.

Мах к-сть балів

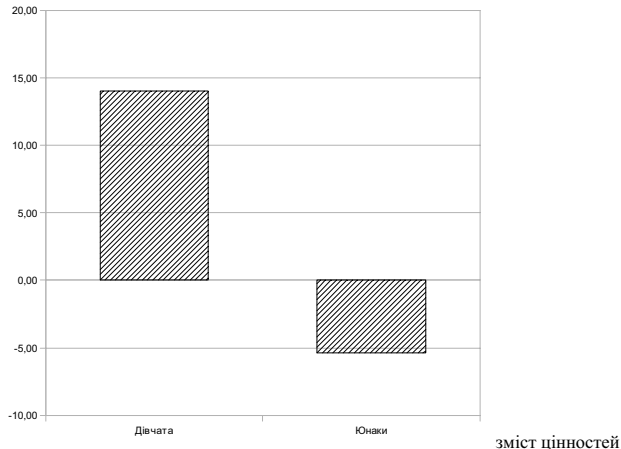

Рис.1. Біполярність розподілу гендерних орієнтацій молоді у статевих вибірках

Егалітарність поведінки чоловіків дівчата припускають передовсім щодо шлюбно-сімейної сфери, проте поділяють патріархальні установки щодо матеріальної, юридичної відповідальності чоловіка за долю сім’ї.

Висновки. Гендерна ідентичність у юнацькому віці виступає узагальненим образом особистісного Я, що знаходить свій прояв в усвідомленому самовизначенні молоді людини у системі егалітарних чи традиційних цінностей. У період від юнацького до молодшого дорослого віку стає можливою свідомою діяльністю суб’єкта з побудови власної ідентичності та орієнтація на особистісно привабливі гендерні моделі поведінки. Успадковуючи старі стереотипи і приймаючи нові, власні цінності, сучасна молодь залишається на роздоріжжі гендерного самовизначення. Референтна гендерна ідентичність в обох вибірках має відчутний стереотипізований характер. Дівчата більш орієнтовані на егалітарні стосунки, ніж хлопці, в яких домінують традиційні гендерні орієнтації. Отже, життєве самовизначення юнаків є більш консервативним, стереотипізованим: “чоловіче” – це активність у соціальній, політико-економічній сферах, а все “жіноче” продовжує асоціюватись із сім’єю, домашніми обов’язками, вихованням дітей. Дівчата частіше виявляють ліберальні установки, більше підтримують рівний розподіл ролей у сім’ї, прагнуть рівних прав і можливостей для особистісної самореалізації. Ці тенденції дозволяють констатувати зростання суб’єктного жіночого потенціалу, окреслити психологічні перспективи їх майбутньої життєтворчості як виклику традиційним стереотипам.

Гендерна ідентифікація як психологічний механізм статевої соціалізації є базовою детермінантою егалітарних і/чи традиційних моделей міжстатевої взаємодії молоді в процесі життєвого самовизначення. Саме через них індивід отожднює себе з певною психологічною статтю, виробляючи власну, особистісну життєву стратегію під впливом соціокультурного оточення (значущі інші, ЗМІ, молодіжна субкультура включно, освітньо-професійні заклади). Відмінності у структурі гендерної ідентифікації в контексті суб’єктного розвитку зумовлені впливом соціально-психологічних чинників на мікро-, мезо-, макро- та екзорівнях соціалізації. У дослідженні знайшла підтвердження гіпотеза: протиріччя гендерного простору сучасного суспільства, в основі яких лежать традиційно-патріархальні конструкції і нові практики егалітарних репрезентацій, впливають на процес гендерного самовизначення молоді. Розвиток гендерної ідентичності у віці молодшого дорослого відбувається на основі як свідомого самовизначення в континуумі маскуліно-фемінної поведінки, так і вибору особистісно значущих статевих ролей. Хоча більшість досліджуваних обох статей продемонстрували у виборі статевої ролі репертуар поведінки традиційні орієнтації, порівняльний аналіз їх структури (з позиції когнітивно-емоційної та поведінкової складових гендерного

самовизначення засвідчив ознаки руйнації біполярності гендерних орієнтацій молодих людей. Обрані юнаками та дівчатами статеві ролі не вкладаються в “прокрустове ложе” їх патріархального розподілу, оскільки містять в собі чимало егалітарних конструктивних самовизначення в професійних заняттях, пізнанні, комунікаціях. Особисте майбуття молоді в гендерних сценаріях життя також можна охарактеризувати з позиції амбівалентного самовизначення, в якому традиційність статевої поведінки жіноцтва пов’язане більшою мірою з шлюбно-сімейною сферою, а чоловіків – з громадсько-професійною. Обидві статі все меншою мірою підпадають під вплив статевих стереотипів у сфері розвитку міжособистісних контактів, комплементарності ролей у пізнавальних інтересах, дозвіллі, громадській активності тощо. Розуміння та вироблення у молоді української генерації навичок гендерних компетенцій дасть можливість формувати неупереджене ставлення до здібностей та статусу людини без огляду на її стать, орієнтуватись на повноцінне життєздійснення особистості.

Список використаних джерел

1. Говорун Т.В., Кікінежді О.М. Гендерна психологія: Навч. пос. – К.: Вид. центр “Академія,” 2004. – 308 с.
2. Людина. Суб’єкт. Вчинок: Філософсько-психологічні студії/ За заг. ред. В.О.Татенка. – К.: Либідь, 2006. – 360 с.
3. Максименко С.Д. Генеза здійснення особистості. – К.: Вид-цтво ТОВ “КММ”, 2006. – 240 с.
4. Титаренко Т.М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності. – К.: Либідь, 2003. – 376 с.
5. Э.Эриксон. Идентичность: юность и кризис: Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1996. – 344 с.
5. Bem S.L. Gender schema theory: A cognitive account of sex-typing // Psychological Review. – 1981. – V.88. – P.354-364

The goal of this research is to determine gender perceptions of youth, specifically gender ideals in the self-concept, beliefs about traditional and egalitarian roles, and construction of the real and ideal self. The personal future of youth in their gender scenarios of life can also be described from the point of view of the ambivalent self-determination in which the traditional nature of gender role behaviour of women is connected with marriage-domestic sphere to a larger extent, and that of men is connected with the public-professional one.

Key words: ambivalent, self-concept, traditional and egalitarian gender roles, value-orientation, self-concept.

Отримано: 15.02.2010

Диференційованість ціннісного простору як показник розвитку особистості

У статті аналізується розвиток особистості на основі показника розвитку її ціннісної свідомості. Представлені результати дослідження диференціації ціннісної свідомості.

Ключові слова: ціннісна свідомість, розвиток особистості, ціннісна диференціація.

В статье анализируется развитие личности на основе показателя развития ее ценностного сознания. Представлены результаты исследования дифференциации ценностного сознания личности.

Ключевые слова: ценностное сознание, развитие личности, ценностная дифференциация.

Постановка проблеми та її зв’язок із важливими науковими та практичними завданнями. Розвиток, основна категорія більшості гуманітарних наук, має діалектичну основу. Вона використовується у межах багатьох наукових психологічних парадигм, проте кожна з них на рівні дослідження особистості вбачає у цьому процесі різні передумови, детермінанти та результати. О.М.Леонтьєв у межах діяльнісного підходу основним показником розвитку вважав діяльність, що опосередковує усі психічні процеси [9]. К.О.Абульханова-Славська, Б.Г.Ананьєв, Л.С.Виготський вважають, що показником розвитку є діяльність у конкретних суспільно-історичних умовах [1;2;4]. С.Л.Рубінштейн у межах суб’єктного підходу джерелом розвитку вважав внутрішню активність суб’єкта по відношенню до оточуючої його реальності. Будь-які зовнішні впливи у конкретних суспільно-історичних умовах завжди опосередковуються внутрішніми диспозиціями індивіда, його суб’єктними можливостями, здібностями [15]. Динаміка розвитку зумовлена певною активністю: фізіологічною, суспільною, суб’єктною. Для А.В.Петровського діяльність є основою розвитку суб’єктності [14]. Але не будь-яка діяльність як активність індивіда може слугувати його розвитку. У системі взаємодії “особистість-соціум” джерелом активності можуть бути соціальні норми, рольові очікування, установки, які координують поведінку особистості у суспільстві. У цьому випадку розвиток обмежується ситуативною взаємодією особистості.

Свідомість як найвищий рівень філогенезу живої матерії має смислову будову. Діяльність особистості зумовлює розвиток